

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle

Viite: STM/1770/2019

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta ja laiksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen muuttamisesta

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi hallituksen esitysluonnosta lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan tarkennettavan lastensuojelulakia siten, että itsenäistymisvarojen viime-sijaiseksi maksupäiväksi muutettaisiin ajankohta, jolloin nuori täyttää 25 vuotta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulain muuttamisesta annetun lain (542/2019) voimaantulosäännöstä siten, että kunnan velvollisuutta järjestää jälkihuoltoa siihen saakka, kunnes jälkihuoltoon oikeutettu nuori täyttää 25 vuotta, ei sovellettaisi lapsiin ja nuoriin, joiden oikeus jälkihuoltoon on päättynyt ennen 1.1.2020.

Esityksellä tehtäisiin korjaukset lastensuojelulaissa oleviin hallintolainkäyttölain viittauksiin ja muutettaisiin ne viittaussäännöksiksi eduskunnan 19 päivänä helmikuuta 2019 hyväksymään lakiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa. Siten lastensuojelulain 92 §:ssä säädetty muutoksenhaku edellyttää valitusluvan saamista korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

Muutokset tulisivat voimaan 1.1.2020 alkaen.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Jälkihuolto

Jälkihuollon ikärajan nostaminen 25 ikävuoteen lisättiin lastensuojelulakiin keväällä 2019, jolloin laajemman lastensuojelulain muutoksen yhteydessä eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta hyväksyi mietinnössään (StVM 42/2018 vp) lakialoitteen jälkihuollon järjestämisen pidentämisestä (LA 86/2018 vp). Lakialoitteessa todettiin, että jälkihuollon palveluilla voidaan estää nuorten syrjäytymistä ja nostamalla ikärajaa matalan kynnyksen palvelut pysyisivät auki nuorelle pidempään. Lakialoitteessa ei pohdittu tarkemmin jälkihuollon palveluiden sisältöä eikä ikärajan pidentämisen taloudellisia vaikutuksia.

Käsillä olevassa hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että kunnan velvollisuutta maksaa nuorelle itsenäistymisvarat pidennetään siten, että ne on maksettava viimeistään nuoren täyttäessä 25 vuotta. Lisäksi luonnoksessa ehdotetaan tarkennettavaksi voimaantulosäännöstä, joka rajaisi jälkihuollon pidentämisen ulkopuolelle ne nuoret, joiden jälkihuolto-oikeus on päättynyt ennen lain voimaantuloa 1.1.2020. Kunnalla on kuitenkin mahdollisuus tarjota jälkihuoltoa muillekin lapsille ja nuorille, vaikka laki ei siihen velvoitakaan.

Jälkihuollon pidentämistä koskeva lakialoite ei sisältänyt minkäänlaisia taloudellisten vaikutusten tai lastensuojelun resursseihin kohdistuvien vaikutusten arviointia. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään lyhyesti arviot siitä, että ikärajan nosto lisää sosiaalityöntekijöiden tarvetta noin 67 henkilötyövuodella ja että lisäkustannukset olisivat vuosittain enintään 12 miljoona euroa. Kustannuksen korvataan kunnille täysimääräisesti peruspalveluiden rahoituksessa. Esitysluonnoksessa esitettyjen muutosten vaikutusten arviointia ei sen sijaan erikseen tehdä. Esitysluonnos ei sisällä myöskään minkäänlaisia perusteluita tai vertailevia taloudellisten vaikutusten arviointia, joka koskee rajausta, jonka mukaan jälkihuollon pidentämisen ulkopuolelle jää nuoret, joiden jälkihuolto-oikeus päättyy ennen 1.1.2020.

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan jälkihuollon pidentämisellä 25 ikävuoteen voi olla erittäin positiivisia vaikutuksia monen nuoren elämään ja pitää siksi muutosta kannatettavana. Hyvin suunnitellulla ja toteutetulla jälkihuollon voidaan parhaimmillaan ehkäistä syrjäytymistä, parantaa nuoren aikuisen elämänhallintaa ja hyvinvointia sekä auttaa itsenäistymään. Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että toteutuakseen tämä kuitenkin edellyttää, että jälkihuollon sisältöä ja palveluita kehitetään entistä paremmin tukemaan nuorten hyvinvointia ja aikuistumista.

Hallituksen esitysluonnoksessa ei oteta millään tasolla kantaa siihen, millaisia vaikutuksia jälkihuollon pidentämisellä on nuorten elämään ja miten jälkihuoltoa jatkossa kehitetään. Sosiaali- ja terveysministeriön asettama Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä työskenteli professori Juho Saaren johdolla keväällä 2019 ja julkaisi loppuraportin toukokuussa 2019, joka sisälsi useita ehdotuksia jälkihuollon kehittämiseksi.¹ Pääministeri Rinteen hallitusohjelmassa on lyhyt kirjaus jälkihuollon kehittämisestä.² Lapsiasiavaltuutettu pitää välttämättömänä, että jälkihuollon kehittämistä jatketaan välittömästi ja ennen ikärajan nostoa koskevan lakimuutoksen voimaantuloa siihen varaudutaan suunnitelmallisesti ja tehokkaasti.

Valituslupa korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Vuoden 2020 alussa voimaan tulevassa laissa oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019) säädetään, että korkeimpaan hallinto-oikeuteen valittaminen edellyttää valituslupaa, jollei poikkeuksesta tähän ole erikseen säädetty. Hallituksen esitysluonnoksessa ei tällaista poikkeusta ehdoteta, joten lastensuojelulain 92 §:ssä tarkoitetuissa asioissa edellytetään jatkossa valituslupaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Valituslupa tulee aina myöntää, jos laissa säädetty perusteen valituksen tutkimiselle täyttyvät (laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 111 §).

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että valituslupamenettelyn käyttöönotto on perusteltua, mutta pitää tärkeänä, että valituslupan myöntämisen kynnys ei nouse liian korkealle. Menettelyn käyttöönotto ei millään tasolla saa vaarantaa lapsen oikeusturvan toteutumista. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan, lastensuojeluasioiden käsittely korkeimmassa hallinto-oikeudessa johtaa hyvin harvoin hallinto-oikeuden päätöksen muutokseen. Todennäköistä on, että ne KHO:n päätökset, joissa muutos päätökseen on tehty, ovat senkaltaisia tilanteita, joissa jatkossa täyttyvät laissa säädetty perusteet valituslupan myöntämiselle.

Muutos siten johtanee siihen, että lastensuojeluasioiden tuomioistuinkäsittelyiden kesto lyhenee jonkin verran, mikä lähtökohtaisesti on katsottava lapsen edun mukaiseksi. Asiamäärien väheneminen voi myös vaikuttaa siihen, että ratkaisut saadaan KHO:sta aiempaa nopeammin. Koska muutoksen vuoksi asianosaisilla ei kaikissa tilanteissa ole mahdollisuutta saada hallinto-oikeuden päätöstä uudelleen arvioitavaksi valitusasiana täysimittaisessa käsittelyssä, lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että hallinto-oikeuksissa kiinnitetään entistä enemmän huomioita asianosaisten ja erityisesti lasten kuulemiseen. Sillä vahvistetaan lasten ja perheiden oikeusturvaa ja voidaan myös monessa tilanteessa vähentää tarvetta tehdä valitusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Jyväskylässä 6.8.2019

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander Lakimies

¹ Verkossa <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161637>

² Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019 Osallistava ja osaava Suomi, s. 146.